

SZÉKELYSÉG

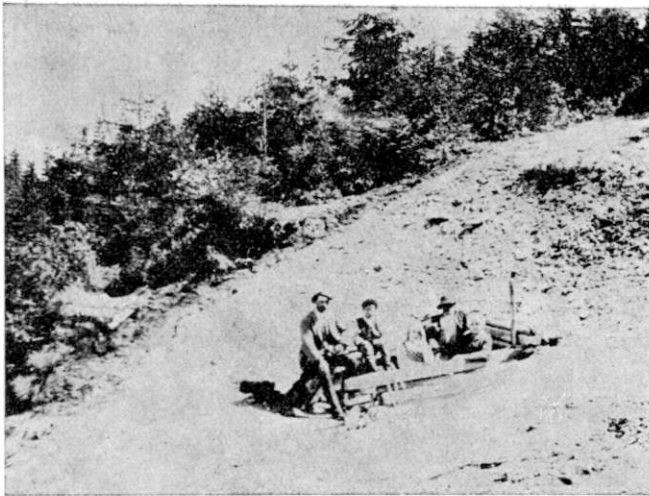
A SZÉKELYFÖLDET ÉS NÉPÉT ISMERTETŐ HAVI FOLYÓIRAT

Szerkeszti:

BÁNYAI JÁNOS

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Odorheiu—Székelyudvarhely.

A CSIKSZENTIMREI „BÜDÖS” GÖDÖR.

Szendiókszidos, kénhidrogén gáz-fürdő első primitív formája.

Székelység eredeti felvétele.

CSIPET KE. Nem rég beszéltünk fajtánk egy szörnyű bajáról, a bicskázó virtusról. Hogy várjuk a pálinka gőzétől vérbeborult szem megváltozását, ha még az egyik speciális székely voltát hangsúlyozó írónk is beleesik ebbe az eredendő bűnünkbe. Úgy látszik, a rádiógőzétől megittasodva, ha nem is bicskával, de tollal ront neki egy másik illusztris székely írónknak. Jó volna a „ránkórl” — ha tartunk is, — de ne ily módon intézzük el. Több egymást megbecsülő szeretetet kérünk!!

A székelyföldi késő tavaszi fagyokról.

Irta: Ilyés Tibor.

Az évenként megismétlődő fagykáraink valóságos rémei a gazdálkodásunknak. Főképen a híres Szervác, Pongrác, Bonifác a legveszedelmesebbek s később a fagyos Orbán napja, amelyek a májusi esőben teljes erővel nekiindult fejlődő fiatal növényzetet „leperzselhetik”. Európa déli részén nem ismerik e fagyokat s északon meg a még fejletlen növényzetben sok kárt nem okozhatnak.

Erdélyben és a mi szélességi fokunk alatt fekvő közép Európában sok éves meteorologiai tapasztalatomra támaszkodva mondhatom, hogy ha az elmúlt téli időjárás viszonyait, hőmérsékleteit pontos megfigyelések alapján ismerjük, módot lelünk a májusi fagnak már a tél végén 90%-ban valószínű megjövendülésére. Egybefoglalható ezen jövendülés a következő pár sorban: *Amely esztendőben január vagy február középhőmérséklete a normális középhőmérséklettől 3-nál több C fokkal negatív irányban eltér (vagyis hidegebb), valószínű a májusi fagy.*

Ennek következtében, ha egy vidék normális januári középhőmérséklete pl.: -3.5 Celsius fok és az egy évben -3° C-al hidegebb vagyis -6.5 volt; vagy pl. február normális középhőmérséklete -3° C. és ez, tegyük fel, -7° C. tehát 4-el hidegebb volt, valószínűen beáll a májusi fagy.

Ha mindkét hónap középhőmérséklete 3-nál több fokkal tér el negatív a normális középhőmérséklettől, a májusi fagy majdnem bizonyosan bekövetkezik.

A májusi fagnak ezen megjóslása nem sok gyakorlati jelentőséggel bír, az esetben, ha állandó jellegű ültetvények megvédéséről van szó, mint pl. gyümölcsös vagy szőlő, de van gyakorlati haszna a tavaszi vetemények ültetése vagy vetése esetén, mert várva a fagykár bekövetkezését, a veteményt későbbi időben ültetjük, vagy vetjük, hogy a fagykárt a növényzet fejlődése késleltetésével kikerüljük.

Az előbb állított fagymegjövendülést az alább közölt több szovátai megfigyeléssel támogatom és közlöm tizenhat év hőmérsékleti adatait és pedig a tavaszt megelőző három téli hónap középhőmérsékletét, valamint az ezeket követő májusi legalacsonyabb hőmérsékletet. Azért állítok rövid sorozatot össze, mert bárki utánna nézhet az állítás helyességének, ha vidékéről hosszabban tartó hőmérsékleti megfigyeléssel rendelkezik. (A hőmérsékletek Celsius fokban értendők).

1905.	dec.	-2,2	1906.	jan.	-3,4	febr.	+0,2	a téli közép	-0,8	májusi min.	+2,8
1906.	"	-1,9	1907.	"	-6,7	"	-4,4	"	-4,3	"	+2,0
1907.	"	+0,7	1908.	"	-3,8	"	-2,1	"	-1,8	"	+3,0
1908.	"	-3,5	1909.	"	-6,8	"	-7,8	"	-6,0	"	-2,0
1909.	"	+1,3	1910.	"	-0,7	"	+3,4	"	+1,3	"	+3,0
1910.	"	+0,1	1911.	"	-3,0	"	-7,6	"	-3,5	"	-1,4
1911.	"	-0,6	1912.	"	-7,9	"	-0,7	"	-3,0	"	-1,5
1912.	"	-1,2	1913.	"	-4,6	"	-6,3	"	-4,0	"	+2,0
1913.	"	-1,7	1914.	"	-7,0	"	-3,4	"	-4,0	április 29-én	-1,5

A háborus évekből sajnos, nincsenek megfigyeléseim.

1920. dec. -1,7, 1921. jan. +0,9, febr. -1,8, a téli közép +0,3. májusi min. +3,0

Itt közben 5 év megfigyelése hiányzik.

1926.	dec.	-0,3	1927.	jan.	-1,2	febr.	-2,6	a téli közép	-1,3	májusi min.	-1,5
1927.	"	-2,9	1928.	"	-2,5	"	-3,8	"	-3,0	"	+0,5
1928.	"	-1,1	1929.	"	-4,6	"	-5,8	"	-3,8	"	+4,5
1929.	"	+1,0	1930.	"	-1,3	"	-0,8	"	-0,4	"	+3,2
1930.	"	+0,0	1931.	"	-0,4	"	+2,1	"	+0,6	"	+1,0

Az itt közölt 15 év adataiból az tűnik ki, hogy ez évek alatt 5 esetben szállott a hőmérséklet májusban 0° alá. Ez 5 esetben négyszer volt a téli két hónap, január vagy február, hőmérséklete 3° -al hidegebb a normálnál. Szóvátán a január középhőmérséklete $-3,6^{\circ}$ C, februáré pedig $-3,0^{\circ}$ C. Az 5 esetben 1908—1909. telén február $-7,8^{\circ}$ középhőmérsékletű volt, vagyis $-4,8$ kevesebb a normálnál. Fagy volt május 10-én $-2,0$. 1910—1911. február középhőmérséklete $-7,6^{\circ}$ volt, vagyis $-4,6$ -al kevesebb a normálnál. Május 21-én $-1,4^{\circ}$ fagy volt. 1911—12. január $-7,9^{\circ}$ volt, vagyis $-4,3$ kevesebb a normálnál, fagy volt május 2-án $-1,5^{\circ}$. 1913—1914-ben január középhőmérséklete $-7,0$, vagyis $-3,4$ el kevesebb a normálnál, fagy volt április 29-én $-1,5$. 1926—27. kivételes volt, amennyiben meleg tél után következett ártó fagy május 11-én $-1,5^{\circ}$ C. Ez nem jelenti a szabály megdőlését, mivel a jóslat 90% biztonsággal következik el.

KÉT ESZE VAN MÁRTON BÁNAK!

Fagyos őszi reggel Márton bá a legény fiával erdőlni mendegél. Egyszer csak azt kérdi csodálkozva, a fiától: Te Dénös, ugyan bizon mét nem hozád el a fahasogató botot a favágóról? Hát a hasítószögeket?

— Én semmit sem hoztam el, met nehéz. Sugóba csinálók én botot, szöget, van ott elég fa! — Hát a fúru hol van, a francbe gondolod, hogy anélkül botot tudj csinálni? — Szóból szó s a végén rusnyán összevesztek.

— Bár má kiedöt az lsten elvönné, veti oda nagy nyersen Dénes.

— Nem es bännám, ha legalább a torodon jól lakhatnám, vágott vissza az öreg.

Mire Sugóba értek, valahogy lecsendesedének. Estére az őlfák cimerendibe s lámpagyújtásra már haza is eregelének. A faluba érkeve, a szövetkezet előtt azt mondja Mártonbá: Ma eleget dolgozám, fagyoskodtam, biza megérdemlök egy porció pálinkát. Te mönj haza, Dénös, mond meg anyádnak, hogy egybe jöväk!

Kikérve a pálinkát, ugyanvalóst nagy kiabálással erősítette, hogy eleget dolgozott, ő megérdemli azt a kicsi pálinkát. Meg is kérdezte a másik eszt, amelyiket jobbnak tartotta, mit szól ehöz az iváshoz? Az azt mondta: jó, jó. Erősen jól esett s amig hozták a második porció pálinkát, esmént megkérdi a jobbik eszit, ugy-e megérdemlök még egy porciót? De az azt mondta: sok lössz, Márton!

A második is lecsuszá s kikéri erre a harmadikot, s újból megkérdezi a jobbik eszt. De az azt felelé: Én nem bánom Marci, igyál, de én most már el es mönyök hazulról.

József Dezső.

Kézdivásárhely hírlapirodalmának történeti adatai.

Irta: *Vajna Károly.*

Az első nyomdát* 1849. március havában ajándékozta Bem tábornok a város polgárainak a szabadságharcban tanusított áldozatkészségük elismeréseképen.

Ez a nyomda volt az alapja Kézdivásárhely később kifejlődött hírlapirodalmának. *E nyomda kiadásában jelent meg az első hírlap Kézdivásárhelyen 1849. június 1-én, „Székely Hirmondó“* címmel. Felelős szerkesztője és egyben kiadója *Fogarasi P. János* volt vizaknai h. királybíró. A hetenként 2 számmal megjelenő lap elsősorban az erdélyi hadszíntérnek, főleg Bem tábornokkal kapcsolatos eseményeit ismertette. A lap sajnos, nagyon rövid életű volt, csupán 8 szám jelent meg. Június 28-án délben ugyanis az orosz hadsereg Hasford tábornokkal Brassó felől betört Kézdivásárhelyre. Gábor Áron és Turóczi Mózes erről előzőleg értesülvén, előtte való napon ágyuikkal, municiókkal Csikba menekültek s ugyanakkor magukkal vitték a nyomdát is s ennek következtében a Székely Hirmondó is megszűnt a kézdivásárhelyiek nagy bánatára. A nyomda később visszakerült s a ref. templom körüli egyik bástyában nyert elhelyezést. A politikai viszonyok miatt többé nem sikerül a Székely Hirmondó felélesztése. A nyomda, a múlt idők e kegyeletes emléke, a Székely Nemzeti Múzeumban van gondozás alatt.

Az alkotmányos élet beköszöntése után, 1879-ben történnek az első lépések egy heti lap megindítására. *Erdélyi Károly*, az áll. felső nép-, majd polgári fiúiskola igazgatója, a közéletnek e kiemelkedő tagja volt a kezdeményező, aki megnyerve kiadónak a kultúra iránt fejlett érzékkel bíró *Turóczi László* könyvkereskedőt, megalapította a „*Kézdivásárhely és vidéke*“ című társadalmi, szépirodalmi és közgazdasági hetilapot. Az első száma 1879. nov. 16-án jelent meg.

A közönség nagy rokonszenvvel fogadta a kitünően szerkesztett kis hetilapot, melyből csupán a politika hiányzott. 1880. január 1-étől a lap közóhaj következtében „*Székely Közlöny*“ címen jelent meg az addigi vezetésben és irányításban; ez év végére Nagy Gábor, a város akkori orsz. képviselője segítségével, Turóczi László megszerezte az *első gyorssajtó gépet* s 1881. januártól már nagyobb alakban (mint a mai Székely Újság) hetenként kétszer jelent meg, egyelőre pártonkívüli politikai tartalommal is kibővítve, de Erdélyi Károly visszavonulása következtében, már ifj. *Szabó Dániel* ügyvéd

* Vajna K.: Bem tábornok és a Kézdivásárhely első nyomdája. Székely Újság, 1913. 149. szám.

szerkesztésével. Közben *Szabó Albert* vegyész megvásárolta a gyorsajtót s a lap tulajdonjogát is Turóczyéktól s már 1882. január 1-től „*Székelyföld*“ lett a lap címe s szerkesztője *Dobay János* polg. isk. tanárjelölt, városi közgyám és községi bíró lett, aki mint az országos szabadelvű, Tisza-párti politika hive, szerkesztette 1899-ig, tehát 17 éven át.

1899-től *Vajna Károly* volt a *Székelyföld* felelős szerkesztője egész 1906-ig, amikor a lap tulajdonosa ifj. Jancsó Mózes, a változott politikai viszonyok következtében eladta nyomdáját s a lapot is, amely 28 évig szolgálta városunk kulturális ügyeit.

1893-ban *Dr. Bánffy Zsigmond* ügyvéd, „*Székely Híradó*“ címmel új, függetlenségi lapot indít meg, melynek társszerkesztői *Dr. Balogh Vendel* Kézdivásárhelyen, *Dr. Molnár László* ügyvéd Csikmegyében, *Dr. Vajda Emil* főreálisk. tanár Udvarhelymegyében, főmunkatársa *Vajna Károly*, kiadó laptulajdonosa ifj. *Jancsó Mózes* volt. 1895. elején szűnt meg.

1904. január elején alapította meg a függetlenségi *Székely Újságot* *Molnár Emil*, Molnár Józsiás függetlenségi képviselő unokaöccse. Az első szám 1904. január 3-án jelent meg *Turóczy István* kiadásában, felelős szerkesztője *Dr. Balogh Vendel*, míg az alapító *Molnár Emil* segédszerkesztő, *Dr. I. Diénes Jenő* és *Megyasza Mihály* főmunkatársak voltak. 1904. szeptembertől *Dr. Szentiványi Árpád* a felelős szerkesztő 1905. szeptemberig, amitől kezdve *Molnár Emil* veszi át a felelős szerkesztést s végzi, mint élethivatását 1907. aug. 24-én bekövetkezett korai haláláig. Ekkor *Dr. I. Diénes Ödön* ügyvéd veszi kezébe a *Székely Újságot* s 17 éven át egyfolytában felelős szerkesztője 1925. márciusig, amikor átadja a lapot *Kovács J. Istvánnak*, addigi munkatársának s segédszerkesztőjének, aki azóta s ma is felelős szerkesztője s *Diénes Ödön* pedig főszerkesztője. A *Székely Újság* tehát 29 éves multra hivatkozhatik, szorosan összekapcsolódva *Dr. Diénes Ödön* működésével.

A *Székelyföld* megszűnése után, 1906-ban *Biró Lajos* főgimn. tanár a *Székely Hírlapot* alapítja meg, mint laptulajdonos és felelős szerkesztő, a *Turóczy István* könyvnyomdájában hetenként kétszer adja ki a lapot, a pártonkívüli függetlenségi politikai irány szolgálatában 1913. végéig. 1914. jan. 1-től kezdve *Dr. Elekes Béla* ügyvéd vette át a felelős szerkesztői tisztet s végzi aug. 1-ig, amikor a világháború kitörése miatt megszűnt. 1924. szeptemberében *Kovács István* kilépett a *Székely Újság* szerkesztőségéből, megvásárolja a *Székely Hírlapot* s ennek lesz felelős szerkesztője és kiadótulajdonosa 1925. márciusáig, amikor egyesíti az átvett *Székely Újsággal*, melynek azóta felelős szerkesztője és kiadója.

1910. április elején „Székely Munkapárt“ címmel Dr. Molnár Dénes ügyvéd, a Tisza István alapította Országos Nemzeti Munkapárt programja alapján hetenkint kétszer megjelenő lapot indít meg, mint felelős szerkesztő és laptulajdonos a Kézdivásárhelyi Könyvnyomda Részvénytársaság kiadásában. E lap akkor a harmadik politikai lap volt kis városunkban. Egy év múlva beleolvadt a sepsiszentgyörgyi szintén munkapárti „Székely Nép“-be.

1931. február 1-én Turóczi István könyvkereskedő, mint laptulajdonos, Földi István rajztanár, felelős szerkesztővel megindítják a „Székelyföld“ című, hetenként kétszer megjelenő politikai, közgazdasági és társadalmi lapot, (márc. óta gazd. melléklettel.)

1912. okt. 20-án a népoktatás nagy szolgálatára, szülők, tanítók és tanügybarátok részére a „Háromszékmegyei Tanítótestület“ fennállása 40 éves jubileuma alkalmával megalapítja a „Háromszékmegyei Népoktatás“ című havonként kétszer megjelenő lapot a Tanítótestület elnöke Vajna Károly felelős szerkesztése mellett. E lap a háboru miatt csak 2¹/₂ évig jelenhetett meg, 1915. március 1-én jelent meg az utolsó száma.

Az ébresztő óra számlapjának díszítő motívumául használta fel a székely kaput Bándy Imre udvarhelyi ékszerész. Nem kedvesebb lenne a fali kakukkos órák helyett is ilyen számlapokat használni?

Szabadoktatási előadásorozat. A székelyudvarhelyi Polgári Önképző Egylet több, mint 30 éve, hogy a téli idény alatt esztendő-ről-esztendőre megtartja a szabad liceumi előadásai sorozatát. Az elmúlt téli idény előadói: Ópra Benedek: Arany János 50. éves halála alkalmából. Haáz Rezső: Székely néprajzi törekvések. Bányai János: Udvarhely, mint idegenforgalmi központ. Szabó József: Az ipar a múltban és a jelenben. Ébert András: A németországi ifjúsági mozgalmak és a munkanélküli kérdés s ezzel kapcsolatban a helyi munkanélküliség ügye. Vajda Ferenc: Aranyeső Udvarhelyen, vagyis a székelyhatárőr katonaság sorozása érdekében véghezvitt vesztegetés sikertelensége. — Hogy ezekről az előadásokról külön is megemlékezünk, annak oka az, hogy most tudunk a legelső olyan alkalomról, amikor székely költőink tervszerű ismertetése került sorra, költeményeiknek az elszavalásával. Az idén szó volt Benedek Elek, Fülel Sz. Lajos, Fülöp Áron, Szabó Jenő, Tompa László, Kriza János költőinkről. — Az előadások öntudatos megrendezéséért Csiky Albert egyleti elnököt és Gyerkes Mihály bizottsági elnököt illeti hála.

Tanfolyamaink egyik eredménye. Az udvarhelyi mezőgazdasági kamara által kezdeményezett és pártfogásában véghezvitt gyümölcsstermelési, baromfitenyésztési és méhészeti tanfolyamok tényleges eredménye, hogy a kamara segítségével és rendelkezésével Udvarhelymegye gazdái több, mint 2000 drb. nemes oltványt ültettek el a tavaszon és az Olasztelek-vidéki gazdák egy 5 holdas gyümölcsfaiskolát állítottak be szövetségi alapon és ugyancsak egy nagyszabású méhészetet is felállítottak a Füle, Bodvaj területén.

Julia szép leány

székelyudvarhelyi előadását nagy várakozás előzte meg. Az előadás napja május 3, s a többi még egymásután következő négy előadás nevezetes pontok a székelység kulturtörténetében. A világhíres balladánk a *maguk tiszta ősiségükben* — szerintünk — *most jutottak el először* a nagyközönség elé művészi feldolgozásban. A szöveg feldolgozó *Nyirő József*, az ősi szép székely nótákat találóan felhasználó *dr. Keresztes Károly* megteremtették az igazi első székely operát, ha talán nem a szokott műfajként értékelt formájában is, de mi úgy érezzük, hogy ez nem lehet más. Hiszen csak gondoljunk arra, hogy a mi székely balladainkat a népünk énekelt formában őrizte meg a számunkra s így nem kell semmi nagy erőlködés annak a kimutatására, hogy az operának még a nevét sem ismerték, amikor a mi népünk évszázadokkal ezelőtt az elénekelt hosszú drámai költeményével (balladával) az opera műfajt öntudatlanul megteremtette. Nem tudjuk, hogy valaki erről az oldalról érintette-e e kérdést, de most e jó alkalommal szájunkra toltuk e gondolatunk s hangot is adunk ennek.

A darab gazdag és művészi kiállítása *Haáz Rezső* festőművész hatalmas méretű munkájának köszönhető. A darab rendezői *Révay György*, *Kovács István* és *dr. Peltzer Vilmos* karnagy szorgalma és hozzáértése meglátszott a pompás előadáson. Úgy a fő, mint a kisebb szereplők az egyéniségükhöz való szerepeket kapták. E jelentőségteljes előadásról szóló beszámolóink nem volna teljes, ha fel nem sorolnók őket névszerint is. Jodál Katica (Julia), dr. Biró Lajos (Jóska), Miklós József (kobzos), Kerestély Gyula (Jóska apja, majd trázsamester), Bede Irén (Jóska anyja), Váró Éva (Julia anyja). Pap Dénes székely katonája a csürdögölő motívumaiból összeállított toborzó táncával váltott ki nagy hatást. Szél Sándor, Kandó János, Kovács János, Szél Imre, Péter József kisebb szerepeikben mind jók voltak.

A székely anyavárosból kiindult első székely opera hisszük, hogy az eddigi kísérletek után a későbbi munkához alapvető példa lesz s megtalálja a megértés útját! Most csak a szöveg és zenei rész kiadásának kérdése maradna hátra, hogy a műkedvelőink által is könnyen előadható darab állandó műsor témája legyen estélyeinknek.

A **Rikán belüli** közösség négy egyházmegyéjének nőszövegesei Sepsiszentgyörgyön márc. 30-án székely napot rendeztek, amelynek fő témája az ősi viselet típusának a megállapítása volt. Az elhangzott előadások: dr. Török Andor a székelynép történelmi jelentősége, dr. Nagy Géza a háromszéki néplélek az egyháztörténelem tükrében, dr. Csutak Vilmosné a népművészet, dr. Balogh Ernő a Székelyföld földrajza (vetített képekkel).

Móricköve.

E mondával kapcsolt hely Korondon (Udvarhely m.) a Hollókő oldalán van, amely szélső sarka a kidobott vulkáni andezites törmelékanyagból felépített szép hargitai platónak. A meredek partfalból kiálló s évről-évre beomló szakadékokból kerülnek ki azok a hatalmas, sokszor egész kis ház nagyságu pirokszén andezites sziklák, amelyek csodálatos helyzetükkel és nagyságukkal felkeltették a nép figyelmét is. A plató szélének hátrálásával tűnt el a Bónisné pincéje nevű sziklaodu, amelyet Orbán Balázs is említ a Székelyföldről szóló munkájában.

A népmonda a hatalmas nagy szertehullott sziklacsoportot egy ősi székely vár maradványának tartja, melynek történetét még az Árpádok előtti időre vezeti vissza.

Amikor Árpád a honfoglaló magyarokkal átjött a Kárpátokon, a székelyek követeket küldtek eléje és ő, a szives hívásra eljött látogatóba Balambonnak a Mórickövön levő várába. A szikla alatt tündérek laktak, akik Balambonnal, a székelyek vezérével az itt levő kápolnába jártak imádkozni, ahonnan egyszer egy bűbájos, varázsló szép éneket hall Árpád felhangzani. Kíváncsian megy arra felé, de a belépését egy férfi tündér megakadályozza, mert ide halandó egyedül csak Balambon, a Viola tündér király kisasszony jegyese léphet be.

Árpád a rákényszerített párviadalban győz s az elesett férfi tündér szelleme hatalmas láng alakjában csapott fel az égig. Árpád a lángok közt egy gyönyörű tündérleány alakját pillantotta meg, ki palmaágot lengetve közeledett s azt átnyujtva, e szavakkal üdvözölte: „Üdvözlégy dicső Álmos fia, ki legyőzted az én legnagyobb ellenségemet, az én elvarázslómat!”

E pillanatban ledült a hatalmas vártorony s ahová esett, egy óriási ember alakját vette magára, amelyhez a nép sok csodás eseményt fűz.

Egy alkalommal Balambon a harcból hazatérve, a sziklaember egy lángkarddal üdvözölte, amely hosszú éles szikla alakjában maradt fenn. A tündérleány felajánlotta kezét Árpádnak s földöntuli hatalmával segítette a nagy vezért a honalapítás munkájában.

Színhagyomány alapján közli: *Fábián Mihály.*

Resit Száffet bej török képviselő történelmi adatok gyűjtése szempontjából felkereste a Székelyföld nevezetesebb pontjait. Márc. 19-én a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumban volt, ahonnan Székelyudvarhelyre utazott a Haáz tanár néprajzi múzeumának s innen Marosvásárhely felé egy pár helynek a megtekintésére.

Gazdasági ügyeink.

A Hargita Önszegélyző Takaréknak és Hitelszövetkezet.

„A jelen idők megpróbáltatásai mind jobban kidomborítják egymásra utaltságunk parancsoló tényét és hogy teljesen, a megsemmisülésig való kéve-szétesés módjára ne kerüljünk, a védekezés egyetlen útja: az *önsegélyezés*.

Ennek a módjai; 1. Házépítő csoport alakítása. 2. A kötelező takaréknak-gyűjtés, amely heti 10 leinél kezdődik és bármely magas összegig terjedhet. — Ez a betét természetesen mindenki részére bármikor rendelkezésére áll.

További intézményei a szövetkezetnek: 3. A temetkezési és munkanélküli segély, 4. a Zsugori alosztály, 5. az ipari szakosztály, 6. a közmunka (kaláka) osztály.

Minthogy a Hargita tagjai orvosok, ügyvédek, iparosok, kereskedők, gyógyszerészek stb., a legmesszebbmenő kedvezmények elérését tesszük lehetővé tagjaink részére.

Hogy ígéreteink és törekvéseink nem mézes madzagok, annak bizonyítéka az, hogy minden tagunk naponként betekinthez a szövetkezet ügyvitelébe, hogy lássa és szemmel tartsa meggyűjtött tőkéjének sorsát és a szövetkezet egyenesen kötelességévé teszi alapszabályaiban tagjai részére azt, hogy a szövetkezet minden ténykedését ellenőrizzék. Teszi ezt a szövetkezet vezetősége annál is inkább, mivel az utóbbi évek szomorú tapasztalata bizonyítja, hogy a sok szegény ember keservesen összegyűjtött garasainak indokolatlan elvesztésével, a pénztézetek iránt való teljes bizalmatlanság és ellenszenv váltódott ki.

Miből is tartják fenn a tagok ezt az intézményt. Felelet: A szelvényrendszerrel. A szelvény a tagok között egy vásárlási eszköz, amellyel úgy fizikai, mint szellemi munkáltatásainkat kiegyenlítjük. A tagok között tehát egy kötelező fizetési eszköz, amelyet köteles fizetési kötelezettségeire nézve a pénztárnál kiváltani és mikor aztán az a tag, aki a szelvényt kapta, beváltja, akkor a szövetkezet pénztára levon az illetőtől 2⁰/₁₀₀-ot és ez a 2⁰/₁₀₀, ha a tagok lelkiismeretesen teljesítik kötelességüket, hathatósan és az idők folyamán bámulatra méltó eredménnyel növeli azt a közös vagyont, amely egyrészt fedezi az ügykezelés kiadásait, másrésztől növeli a segélyalapot és harmadsorban lehetővé teszi, hogy a tagok kamatmentes kölcsönökhöz jussanak. A szelvényrendszerrel érvényesül az a régi, de egészséges gazdasági elv, hogy a kicsiny garasból képződnek a nagyobb pénzegységek“.

A most nem régen alakult, de már is utánzásra méltó szép eredménnyel dolgozó szövetkezet vezetője a következő: A „Hargita” önszegélyző elnöke Dr. Boronkay Béla, alelnökei: Deák Ferenc tanár és Sykó Lajos, ügyészei: Dr. Bartha Ignác és Dr. Erszényes Samu, az igazgatóság többi tagjai: Dr. Csutak Mihály, Gyarmathy Árpád, Zoltány Ferenc, Király József és Dr. Szövérdffy Béla. Helyisége: Kolozsvár, Unió-utca 4. A tagok száma eddig kb. 220. Az igazgatóság ezidő szerint legnagyobb sulyt a szelvény, illetve bon rendszer bevezetésére, a közönség által való megismertetésére és a gyakorlatban való alkalmazására fekteti. Kisebb kölcsönök folyósítását már február 15-én megkezdette.

Ravaszh László ref. püspök, mikor a „Hargita” önszegélyzőről részletes tudomást szerzett, azt mondta: „Akik ezt létrehozzák és megvalósítják, azok írják meg Erdély magyarságának jövő történelmét”.

A Kolozsvárra elszármazott atyafiainknak ezt az érthető megszervezkedését igen meggondolatlanul az egyik lap, holmi „Botrány” címen tette szóvá, de a kísérő cikkéből nem tűnt ki, hogy ugyan hol van botrány abban, ha az előnyöket nyújtó szövetkezeti törvény alapján gazdasági előnyöket akarnak közös munkával elérni. A botrány az, hogy egy tiszta altruista megmozdulásról ilyen módon lehet írni.

A Székely Társaság Kolozsváron apr. 28-án háziszűttes és népviselet bemutató napot tartott.

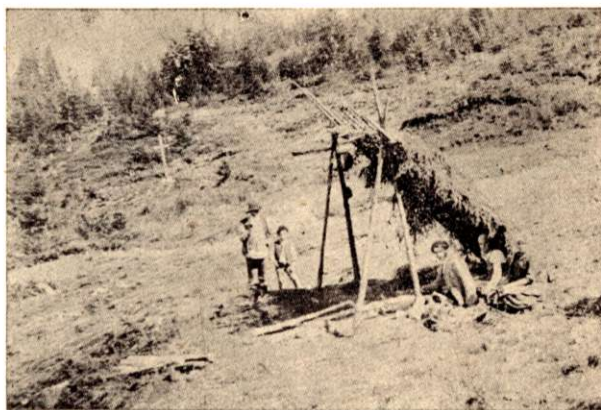
Székely Fakitermelő és Értékesítő Szövetkezet alakult meg, mint e nembn a legelső Karcfalván a szomszédos községek Dánfalva, Jenőfalva és Szenttamás közbirtokosságainak együttes részvételével. Az utóbbi évtizedek legfontosabb gazdasági megmozdulása volt ez s még a háboru előtti években dr. Páll Gábor és Bodor Gyula előkészítő munkái után végre dr. Pittner Árpád és Sztankó Zoltán fáradságos verbuváló munkájával sikerült ezt a népgazdasági szempontból oly fontos alakulatot összehozni. Végre kezdünk rájönni arra, hogy csak magunkra s főként a mi termelő munkánkra számíthatunk s eredményt tisztán csak a becsületes és vasakarattal keresztül vitt szervezkedéssel érhetünk el.

Havasi lágjaink egyik legnagyobb kincse a roppant nagy tömegben előforduló rovarevő, apró kis növényke a harmatfü (Drosera rotundifolia) s a rokon fajtái. Ezek a növénykereskedésnek a legdrágább anyagai, mert ezek szolgáltatják az érelmeszesedést gyógyító teát (illetve a belőle már gyárilag kivonatolt anyagokat). Az ilyen helyeken legeltető pásztorok igen fontos mellékjövedelemhez jutnának azok összeszedésével. (Ilyen legfontosabb helyeink a Mostó Lázárfalva, Lucs mejjéke és Borsáros Csikszentkirály mellett, a torjai Bűdös lágjai.)

A csikszentimrei új Büdös fürdő.

A Hargita vonulatában megismétlődő borvizez, széndiokszid és kénhidrogén gázfeltöréses helyek közt már régóta ismeretes a csikszentimrei is. Ezek közt talán a legrégebb idő óta ismeretes az irodalomban a Kunics Ferenc jezsuita által már megemlített Bányapataki feredő (Dacia Siculica, 1731.) Ez a fürdő még a múlt évszázad közepén is elég nagy látogatottságnak örvendett, de a háborúval az egykor oly élénk és sok épülettel bíró fürdő teljesen eltűnt. Most csak a csupasz források vannak meg. Ettől az eltűnt fürdőtől északra, közel a szentkirályiszél Büdös nevű helyéhez, most az utóbbi években egy egész kis fürdőtelep keletkezett. A centruma a helynek a Büdös gödör, (l. címképünk, a születése előtti, azaz embrionális állapottából.)

Az e vidéken legeltető pásztorok kotorták ki a zöld környezetből a kopárfoltjával élesen kiváló gázömléses helyen a gödrot, amelyet a hüléses lábaik gyógyítására gázfürdőnek használtak fel. Már eb-

• A csikszentimrei „Büdös” feredőn az első „hotel”.

Székelység eredeti felvétele.

ben a stádiumában sokan keresték fel e helyet a faluból, főként az errefelé kijövő szénacsinálók, akiknek pajtaival tele van a környék. Még az udvarhelymegyei részekből is eljöttek a hirére. Egy hüléstől összekucorodott lövétei atyafi már gyalogszerrel ment innen kigyógyultan haza. Ebben az időben (látogatásom idején 1926-ban) még állandó szállás nem volt, hanem amolyan fenyőágból összerótt sátor volt a Hotel „Hargita” (l. szövegkép.) A Büdös gödör közvetlen közelében a kövek közt lerakódott kén kérgecskék találhatók, sőt — ami a Hargita vonulatban ritka — még kvarc kivállásokot is találtam itt. A tőzeges fortyogók itt is megvannak s azok mint természetes iszappakolások használtak fel. Nem messze a gyógyláp tulsó részén a többi hargitai vízhez hasonló erősen szénsavas-vasas borvíz szolgáltatja a fürdő- és ivóvizet. Ez a magaslati gyógyhelynek is megfelelő fürdőtelep belekerült az érdeklődés középpontjába s már számos stilszerű (csiki ház típus) nyaraló is épült az utóbbi időben. B.

Idegenforgalom. — Testedzés.

Gyilkostó Szálloda Rt. helyett Szövetkezet. Az erdélyi sportvilágban, de különösen a turisztikával foglalkozó közönség előtt rendkívül kellemes volt az a hír, hogy egy tőkecsoport bérces Erdélyünk egyik legszebb és igen regényes helyén: a Gyergyószentmiklóstól 20—24 kilométernyire fekvő „Gyilkostó” partján szállodát óhajt felépíteni. Ez a szálloda kényelmes otthona, pihenője lenne akár nyáron, akár télen az odaözönlő, természetet és sportot kedvelő közönségnek. A Gyilkostó-Szálloda felépítését örömmel üdvözöljük, azonban nem részvénytársasági, hanem inkább szövetkezeti alapon, mert így eleve biztosítva lenne sokféle kedvezmény az 1929-es szövetkezeti törvény értelmében a vállalat javára. Kisebbségi újságíróinkat és laptulajdonosainkat pedig e helyről arra kérem, hogy egy-egy közérdekű, ily magyar népkisebbségi akciót ismertető közleményt díjmentesen hozzanak lapukban, ne várjanak érte azonnal díjfizetést, mivel ilyennemű vállalkozások nem maradnak szűkmarkuak sikeres megalakulásuk után pártfogóikkal szemben. A „Gyilkostó-Szálloda” felépítését pedig óhajtjuk és sürgetjük, — szeretnők mielőbb magunk előtt látni e gazdasági jellegűnek is mondható megmozdulás sikeres valóra válását. Szolgáljon ez az épület a turistáknak és vendégeknek lelkük-testük épülésére és a Gyergyói-medence lakosságának anyagi és erkölcsi megerősödésére és fellendülésére.

Szatmár.

Mónus István, v. bankigazgató.

Idegenforgalmi Bizottságokat kellene szerveznünk ezzel az egységes címmel minden fürdőzésre, nyaralásra alkalmas helyünkön. Ennek többféle módja volna. Ahol az ügyet nemcsak megértő, hanem munkálni akaró hivatalos vezetőség van, ott az, vagy ennek hiányában bármelyik helybeli egyesület szervezze ezt meg, még ezeknek is hiányában egy pár jóakaratu ember álljon össze és nevezze ki magát annak. Csak az volna a fontos, hogy a fenti címmel beérkező postázást volna valaki, aki átvegye és elintézza. Kis, praktikus adatokat tartalmazó prospektusok kiadása nem kerülne sokba, mert a vidéki centrumainkban levő lapok szívesen adnak helyet tömör ismertető cikkekcskének, melyekről olcsón csinálna az illető nyomda különlenyomatot, amelyet mint nyomtatványt 1 Leus postabélyeg és 50 banis repülőbélyeggel küldhetünk szét!

A csikszeredai idegenforgalmi iroda. A nemrégben oly szépen beindított turista és sportéletnek a második eredményes lépése volt ez az új szép eredményekre jogosító szervezkedés. Igen ügyes szervezkedésre vall a propaganda, sport, városzépítő, fürdőügyi, egészségügyi, turisztikai és információs bizottságoknak a megszervezése, amelyek a megosztott munka elve alapján működnek.

Székely szótár.

Kézdivásárhely és vidékének tájszavai
Balázs Márton ny. középisk. igazgató
gyűjtéséből.

apró = bárányhimlő, (Az apró megfogott, az apró megkőtt, a himlő a bőr alatt kotlik).
alacsony ember = hitvány gazember.
diszke = magtalan, meddő tehén.
vessen hezzá! = találja ki az árátl
csomó = 27 kévénél kevesebb gabona-csomó.
berzeget = szénát forgat.
zsenge asszony = gyenge asszony.
Jula = Julcsa.
koszta = gólya (magas ember).
míjes nap — hétköznap, művesnap.
guzsalyosba megy = lánynézőbe megy.
villámodat = hajnalhasadás.
küjjet = künn.
packona = faltyu, virág (magot nem hozó).
cserepes = beszédes.
ne cékázz = ne keringj, ne csavarogj.
peka = undok, utálatos.
parapács = sokat beszélő, locsogó, lepcsés száju.
tömlécke, néma = persely.
lapocka = zszindely.
tippadt = száradt (szikkadt).
szer = sor (utca-sor), *piac-szer*, *piac-sor*.
a sutina egye meg = a manó vigye el! ördögadta.
pihe = pehely.
éveg = üveg.
kénguertya = gyufa.

Tájszók az udvarhelymegyei Székelymuzsna községből.
Nagy Gabriella gyűjtése.

ánkó, tabajdok = ügyellen.
bucorog, bódorog = csavarog.
bükken (pl. lebükken) = leesik.
lükken = hirtelen előtűnik.
zoppán = becsapódik pl. ajtó.
celleng, ánkál = állingál.
ételődik, itélődik = megszól, leszól, (kritizál), bírál.
fil = fül.
fössing = szoknya.
gürcöl = kinlódik.
habaró = száj (ne járjon annyit a habaród!)
hiricel = hangosan lélegzik (hurutos torokból jövő hang a lélegzés alkalmával).
hánték = héj.
gób = cserepes tűzhely.
kantjukálás = nyakon verés. (Megkantjukálás).
koslat, kasmatol, sörömpöl, szörpötöl = jó-megy.
hangatlan = következzellen.
leptibe = lassan.
lefetyel = sokat beszél.
manyóka = rossz varrás.
námuná = kedv, hangulat.
micc (egy miccre megcsinálom) = gyors, gyorsan.
orozkodik = észrevétlenül eljön.
paponya = pirosuló hunyor (orvosságnak használják).
pöndej = ing-alj.
szukánti = fősvény.
szilimánk = gyenge.
szikuma = nagyon kicsi.
zörnyén (pl. öltözik) = könnyedén.

A Székelyföld kutatása.

A tizesek és a székelyház és udvara címen hirdetett pályázatunkra beérkezett 25 munka (az elsöre 6, a másodikra 19.) A következő lapszámunkban közöljük az eredményt.

A kézdimartonfalvi halmok keletkezéséről értekezik *K. Bogdán Géza* ny. főerdőtanácsos. A Feketeügy mentén még Réty mellett is található kunhalomszerű dombok szerepe azt hisszük csak geológiai megvilágításban oldhatók meg. (Szék. Ujs.)

Egy ritka szittyó fajtánk. (*Luzula nivea* (L.) Lam et DC.) A „Hargita vizválasztóján erdei réteken” 1902. május végén szedte Gabányi Endre mérnök. Közli *Dr. Jávorka*: Magy. Bot. Lapok XXIX. (1930.) pag. 138.

Jávorka elismerte a *Luzula nivea* azonosságát, így tehát kétségtelennek látszik, hogy a Hargitában terem. Jávorka még megjegyzi, hogy Gabányi adatának teljességéhez kétség alig férhet, mivel kollekciónak nincsen külföldi növény, amellyel esetleg összecserélődött volna.

Azonban ez az adat annyira szemetszerű — hiszen egy Délnyugat európai növényről van szó — hogy mindenképpen utánna kell járnunk, hol terem e növény a Hargitában. Tudakozódásom alapján sem sikerült adatokat szerezni arra nézve, hogy ki volt Gabányi mérnök és hol működött a Hargitában, mert ez alapon talán megkapnók ama termő helyet. Ézért nagy szolgálatot tenne a botanikusoknak az, aki ismerte vagy emlékszik Gabányi mérnökre s felvilágosítást nyújthatna, hol működött a Hargitában. Ny. Gy.

Kövületeinket meghatározó új könyv. A székelyföldi, főként a Baróli hegységet szegélyező fiatal s barnaszenekeket tartalmazó rétegekben talált kövületeket dolgozta fel németnyelven most megjelent munkájában *Jekelius Erich* dr. főgeológus, aki a pompás képekkel illusztrált könyvében tisztázta az eddigi zavarokat. A gazdag kövület lelőhelyeink az e tárgyban kutatóknak valóságos kincses bányája. (*Die Molluskenfauna der dazischen Stufe des Beckens von Braşov. Memoriile Institutului Geologic Al României. Vol. II. 1932. Bucureşti. 118 lap. 2 színes térkép és 23 elsőrendű fénykép után készült tábla, a kövületek képeivel.*)

Z. Kiss Endre: *Adatok a magyarországi és erdélyi fürkészdarazsak ismeretéhez (IV)*. Székelyföldi adataink a következő helyekről: Gidófalva, Kovászna, Gyulafalva, Sepsiszentgyörgy (Háromszékm.), Csikszentmárton Tusnád, (Csikm.), Szászrégen, Torda. (Németül a *Verh. u. Mitteil. Sieb. Ver. f. Naturwiss. Nagy-szeben*, 931—32. 43—65. l.)

Szinesvizek a Székelyföldön: Kormos, Veres viz, Feketeviz, Hammas, Csokoládés, Pokolsár fürdők. Cseres-, Vaseres borviz. Fontos volna tudni, hogy hol vannak a színe után elnevezett patakok, források, fürdők vagy pedig ha nem is úgy nevezik, de feltűnően színezettek?

Lármafa.

Levéllal sokan keresik fel a Szerkesztőséget s a választ eddig mindig pontosan meg is adtuk. Sajnos a szerény előfizetési áraink s a még szerényebben, hol elől, hol után befolyó díjak miatt, nem vagyunk abban a helyzetben, hogy ezután válaszolhassunk, mert a rengeteg költség a lapunk anyagi alapját támadná meg. Kérjük azért főként azokat, akik magánügyekben fordulnak hozzánk, válaszbélyegről gondoskodni sziveskedjenek.

Sokan vannak, akik eddig elfogadták minden megjegyzés nélkül lapunkat! Annyi őszinteséget kérünk, hogy amennyiben nem óhajtának előfizetők lenni, úgy e lapszámunkat legalább „retur“ jelzéssel küldjék vissza. Akikkel, akár szóban, akár írásban már megállapodásra jutottunk, természetesen azokra ezen kérésünk nem vonatkozik. — Ugy a múlt évi hátralékok, mint a már ez évre esedékes előfizetési díjaknak is szives beküldését kérjük, mert csak ebben az esetben valósíthatjuk meg azt a tervünket, hogy a leszállított díjak dacára is havonként adhassuk ki lapunkat. Az eddigi beigérező támogatóink, ha nem feledkeznének meg rólunk, akkor semmi akadály nem volna ennek.

Szentmártoni Kálmán székelykereszturi tanár, a székelység történetének fáradhatatlan kutatója, 5000 lei jutalomdíjat nyert az Unitárius Irodalmi Társaság által kitűzött pályázaton a János Zsigmondról írt történelmi munkájával. A díjat a minden közügyben áldozatkész *dr. Ferenczy Géza* főgondnok adományozta.

Sz. Horváth Lajos zeneszerzőnk s népdalaink hivatott feldolgozója, az eddigi sikereit a kolozsvári Székely Társaság által a székely népdalra kitűzött pályázatán 24 közül, a megnyert első díjjal szaporította.

Attila nevet ajánlják Törökországban a lapok, mint a legtisztább török nevet, a most megindult új elnevezési akció folyamán.

Marosszék tündérszép leányának, Rhédei Klaudina grófnőnek az unokáját Teck Viktoria hercegnőt, jul. 6-án lesz 40 éve, hogy a mostani uralkodó V. György angol király feleségül vette.

Tusnádi Élthes Gyula dr. vármegyei árvaszéki elnököt a budapesti egyetemen a rendőri és jövedéki büntetőjogból egyetemi magántanárrá avatták.

Balogh János dr. csikszeredai ügyvéd, akinek a nemzetközi sakkversenyeken is elismert neve van, a legutóbbi budapesti versenyen negyedik helyezést kapott.

Uj falfreskók kerültek elő a szentdemeteri (Udvarhely m.) róm. kath. templom javítása alkalmával.

Göksi Sándor csikszeredai atyánkfia lett a nemrég Budapesten tartott s az európai kardvívásra válogató bajnoki verseny első helyezettje.

A székely galambbugos kaput, szinpad homlokzat gyanánt, mint említettük, ügyes ötlettel Székelyudvarhelyen alkalmazta először Haáz tanár. Ennek a kiviteléről hallunk újabban. A nagyajtai ref. ifjuság teljesen a saját erejéből valósította meg ezt az új szinpadának a beállításánál, amelynek a felavatása most nem régen történt meg.

Orbán Balázs siremlékére K. Török Dénes (Brassó) 50 lelt adományozott.

A tiszafának igen ritka és nemrégén Gyergyószentmiklóson felfedezett maradványaiból készített igen szép, izléses diszműtárgykat hoz forgalomba Csiki Sándor. E szokatlan s egészen új s székelizü speciálitást a vásárló közönség szívesen fogadta.

Borbáth Dániel teol. magántanár, a szászvárosi ref. árvaház lelkésze, ismertető utjában igen figyelemre és utánzásra méltóan családoknak kiadott perselyekkel (csak heti 1 leut jelszóval!) gyűjt szeretet adományokat, amelyet az új év elején az illető hitközség lelkésze bont fel s újból leragasztva ad vissza további jótékonykodásra.

Az alsóboldogfalvi dalárda husvétkor ünnepelte 10 éves munkájának évfordulóját. A hangversennyel egybekötött ünnepen adta át *Vajda Ferenc* a székely daloskerület elnöke a Dalosszövetség diszokleveleit az alapítás óta hűségesen pontos tagjainak. Ünnepi beszédet *dr. Lévy Lajos* tartott. Nagy óvációban részesítették a dalárda derék karmesterét, a fáradhatatlan *Papp Samut* és *Benczédi Pál*, *Varró Mózes* lelkészeket, a jó példával előljáró vezetőket.

Az Erdélyi Muzeum Egylet szokásos nyári vándorgyűlését az idén Sepsiszentgyörgy meghívására aug. 27., 28. és 29. napjain tartja meg. Ugyanekkor az Erdélyi Gazdasági Egylet a Székely Nemzeti Muzeummal egy nagyobb szabású ipari és gazdasági kiállítást is rendez.

ELŐFIZETÉS az 1933. évre: 100 Lei. (Tanügyiek, lelkészek, nyugdíjasoknak — s a turista egyesületek igazolt tagjainak 60 Lei). Pengőben 5 (kedv. 4 P.) — Magyarországiak előfizetését elfogadja a Studium könyvkereskedés Budapesten, Muzeumkörút 21, amely címre legcélszerűbb a 4041. sz. postatakarékpénztári csekk számlával küldeni a minden postahivatalnál beszerezhető bianco befizetési lapok útján. — Mint mult lapszámunkban jeleztük is, jóakaratu támogatóinknak azt a kedvezményt nyújtjuk, hogy amennyiben a régi előfizetéseket küldik be (100—150 Lei), azoknak a saját lappéldányukon kívül még egyet bocsátunk rendelkezésükre, amelyet az adott címre kedves megemlékezésékként küldünk meg. Kinek ne volna megemlékezésre méltó szívéhez közel állója?

Hátráléka 1932. december 31-ig bezáróan Lei.